

ECHIVALENȚĂ ȘI TRADUCERE ÎN SFERA PREPOZIȚIEI

MONA MOLDOVEANU POLOGEA

Institutul de Lingvistic „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

Articolul de față prezintă dificultățile de traducere a prepozițiilor din română în limbile franceză și engleză.

În prima parte am menționat tipurile de traducere, factorii lingvistici implicați în procesul de traducere și principalele procedee de traducere: împrumutul, calculul, traducerea literală, transpoziția, modularea, echivalența și adaptarea.

Am precizat procedeele întâlnite în traducerea prepozițiilor dintr-o limbă în alta și dificultățile întâlnite în acest proces: diferențele de structură morfo-sintactică dintre limbi, tendința traducerii grupurilor prepoziționale prin adverbe, utilizarea diferită a marcatorilor în traducerea unor astfel de sintagme, diferențele privind traducerea prepozițiilor semantice vădite dintr-o limbă în alta sau a prepozițiilor care exprimă spațialitatea sau temporalitatea. Am prezentat, de asemenea, tipurile de transcodaje (directe și indirecte) existente în procesul de traducere a prepozițiilor și câteva exemple de traduceri inexacte și de traduceri-calc.

1. *Procedee de traducere*

Procedeele de traducere a unui text sunt directe și indirecte.

Din clasa procedeelelor directe fac parte împrumutul, calculul și traducerea literală.

A doua categorie de procedee constă în:

- restructurare gramaticală (transpoziția);
- restructurare semantică și sintactică (modulare, echivalență, adaptare).

2. *Dificultăți de traducere a prepozițiilor*

Dificultățile de traducere referitoare la prepoziții pot proveni din polisemii divergente, ambiguități, neconcordanțe de lexemizare și de structurare semantică, din diferențele de registre stilistice dintre cele două limbi, din diferențele de inventar existente, din integrarea anumitor particule în expresii figurate și din restrângerea sensului acestora.

Putem afirma că toate cele opt procedee de traducere enumerate mai sus (împrumut, calcul, modulare etc.) pot fi întâlnite în traducerea construcțiilor cu prepoziții dintr-o limbă în alta.

Procedeul **transpoziției** simple este cel mai bine reprezentat și constă în punerea în ecuație a unei prepoziții și a unui adverb referitor la unitățile care sunt susceptibile de a ocupa cele două poziții: cea de prepoziție care introduce termenul B și cea de adverb față de termenul B (Cristea 1998: 124).

Les uns attendent les emplois, les autres courent après.

„Unii așteaptă să le vină slujbele, alții aleargă **după ele**” (Cristea 1998: 125).

Alte exemple de transpoziții pot fi considerate și cele în care traducerea prepoziției se face prin înlocuirea ei cu alte părți de vorbire (sau cu alte părți de vorbire plus prepoziție):

Exemple: Traducerea lui *To the boats* (prepoziție – englez) prin *Accès aux bateaux* (substantiv plus prepoziție – francez)

A degree from Tokyo University (prepoziție – englez): *un diplôme délivré par l'Université de Tokyo* – „o diplomă eliberată de Universitatea din Tokyo” (participiu prezent plus prepoziție – francez).

Din punct de vedere **sintactic**, trebuie amintit – de asemenea – dependența de context sau de un element regent, lucru important în alegerea unei anumite prepoziții. O prepoziție nu poate fi aleasă independent de context sau de enunțul în care apare.

Dificultățile referitoare la traducerea corectă a prepozițiilor pot apărea din proprietățile lor de a fi polisemantice și din sinonimie. Exemplele sunt numeroase în această privință (exemplu pentru sinonimia prepozițiilor: aceeași prepoziție din română are mai multe traduceri în franceză: *la* se traduce prin *à* și prin *chez* (pentru persoane; aceeași prepoziție în engleză se traduce prin *at*, *in* pentru static și *to* pentru dinamic).

3. Dificultăți și soluții pentru traducerea prepozițiilor din franceză și engleză în română

Traducerea prepozițiilor din franceză în română se realizează întotdeauna în funcție de context. De exemplu, în enunțurile:

J'arrive à deux heures.

„Ajung la ora două”

Je suis à Bucarest.

„Sunt la București”

J'arrive à Grenoble.

„Ajung la Grenoble”,

prepoziția *à* este tradusă cu *la* în limba română: *Sosesc la ora două*, *Sunt la București*, *Sosesc la Grenoble*.

În schimb, în enunțul:

Ce livre est à moi.

„Această carte este a mea”,

à nu mai poate fi tradusă prin *la*, ci prin articolul genitival *a* („Această carte este *a* mea” sau „îmi aparține”). În procesul de traducere a prepozițiilor din limba franceză trebuie să se țină cont de polisemia prepozițiilor din limba română și de grupul prepozițional din care face parte prepoziția.

Neconcordanțele și dificultățile de traducere a prepozițiilor limbii române și franceze sunt numeroase.

(a) **Diferențele de structură morfo-sintactică** dintre română și franceză se manifestă prin modificarea obligatorie a unui tip de relator, adică din diferențele de structurare semantică și sintactică. Un exemplu tipic este corespondența flexiunii nominal –prepoziție:

Cernea tresări și se opri locului ca trăsnet.

Trésaillant, Cernea s'arrêta sur place comme foudroyé.

Modificarea tipului de relator se manifestă și în cazul limbii engleze, unde există posibilitatea ca o prepoziție a limbii române să fie tradusă prin prepoziție zero în engleză: *cu limba spânzurată – his tongue hanging out* (care ar mai putea fi tradusă și *limba spânzurându-i*), *forfotesc despre necazuri – pouring out their troubles*. Adverbul *out* apare foarte des în formele verbale compuse din limba engleză, substituind, în cazurile de față, prezența prepoziției.

(b) O altă modalitate de traducere a prepozițiilor din limba franceză este reprezentată de adverbele care în loc de prepoziții în anumite construcții. Din acest motiv aceste adverbe se mai numesc prepoziții „orfeline” (frază termenul B) (Cristea 1982):

Il tenait un mouchoir à la main et s'éventait avec (s'en).
 „,inea în mână o batistă și își fcea vânt cu ea”.

Divergențele de traducere provin din structura înșirată a frazei, care nu este una obișnuită în franceză. Procedeele de traducere este unul oblic în această situație, deoarece are la bază restructurarea gramaticală (transpoziția) și restructurarea semantică și sintactică (echivalența și adaptarea). În limba engleză, nu există o astfel de situație.

(c) De asemenea, există posibilitatea ca un determinant prepozițional din română să fie în raport cu unul nominal sau verbal, ca în:

Protest Ursu cu vioiciune.
Protesta Ursu vivement.

Procedeele de traducere este tot unul oblic și se referă la restructurare gramaticală și restructurare semantică și sintactică (modulare, echivalență, adaptare).

(d) Există modalități de traducere a unor adverbe (care reprezintă elemente predicative suplimentare) prin grupuri prepoziționale: *roști sentențios – s'exprimant d'un ton sentencieux, strigând neîncetat* (Ion Creangă) – *criant sans arrêt*.

Acest fenomen se întâlnește și în engleză: *strig poruncitor – he cried out in a commanding voice, râzând silît – with a forced laugh, zise încet – he murmured in a low voice, o femeie iper disperată – a woman cried out in despair* (Rebreanu). Aceste soluții au fost preferate de traducător în pofida formelor mai scurte: *imperatively, silently, desperately*.

(e) Locuțiunile prepoziționale formate în română din substantiv și prepoziție care introduc un nominal în genitiv (*în fața, în spatele* etc.) pot fi echivalate în franceză sau engleză cu un singur marcator prepozițional (prepoziție simplă sau locuțiune prepozițională) (*în fața acestui om – devant cet homme – in front of this man* sau *în spatele meu – derrière moi – behind me*)

(f) Există traduceri în care se modifică tipul de marcator: poziția prin prepoziție (transcodaj indirect) (*i-a schimbat locul – Il a changé de place*), prepoziție – poziție (transcodaj indirect) (*A luat-o la fugă – Il a pris la fuite*), prepoziție – flexiune (transcodaj indirect) (*Un loc de fânea de pe care iarba fusese cosită – un pré dont l'herbe avait été fauchée*), flexiune – prepoziție (*A dat bomboane copiilor – Il a donné des bonbons aux enfants*).

(g) În limba franceză, subiectul și obiectul pot fi precedate de o prepoziție (*de*), însă acest element nu este un relator pur. *De* este un inversator de totalitate („inverseur de totalité”) (Cristea 1982), ca un cuantificator parțial, în exemple de genul *Il n'a pas bu de ce vin*.

(h) În limba engleză există, de asemenea, posibilitatea ca o prepoziție să nu fie tradusă prin prepoziția care îi corespunde, ci printr-o altă, care redă la fel de bine sensul de bază:

r spunse cu o voce pu in tremur toare, dar batjocoritoare – he replied in a slightly quivering though scornful voice.

4. Traducerea prepozi iilor semantic vide din englez i francez în român

O situa ie special este reprezentat de prepozi iile semantic vide din limba englez care sunt cerute de substantive (*approval of, belief in, desire for, hope for, interest in, love of, need for, participation in, reason for, respect for, success in, understanding of*), de adjective (*afraid of, jealous of, aware of, capable of, careless about, familiar with, happy about, made of, similar to, sorry for, proud of, sure of, worried about*) sau de verbe (*apologize for, ask about, ask for, belong to, bring up, care for, give up, grow up, look for, look forward to, make up, prepare for, study for, talk about, think about, trust in, work for, worry about*).

Prepozi iile semantic vide din englez nu corespund în totalitate prepozi iilor semantic vide din român , lucru care poate provoca unele divergen e de traducere: *confusion about* – confuzie (despre sau în leg tur cu), *hope for* – speran (în leg tur cu ceva), *reason for* – motiv (pentru), *happy about* – fericit (pentru), *worried about* – îngrijorat (pentru sau în leg tur cu), *apologize for* – a se scuza (pentru), *talk about* – a vorbi (despre), *work for* – a munci (pentru) etc.

Exist multe expresii idiomatice cu prepozi ii în limba englez : *agree to a proposal, with a person, on a price, in principle, argue about a matter, for or against a proposition, compare to, correspond to a thing, with a person, differ from an unlike thing, with a person, live at an address, in a house or city, on a street, with other people*. Aceste expresii în care apar prepozi iile de mai sus se traduc în general în român prin prepozi iile echivalente (*in principle* – în principiu, *live at an address* – a locui la o adres , *in a house or city* – într-o cas sau ora , *on a street* – pe o strad).

Prepozi iile semantic vide din francez nu îi g sesc întotdeauna echivalentul în român .

Putem da multe exemple de astfel de prepozi ii care sunt cerute obligatoriu de verbe: *s'abandonner à* (a se l sa prad), *accepter de* (a accepta s), *s'amuser à* (a se distra), *apprendre à* (a înv a s), *arrêter de* (a înceta s), *chercher à* (a c uta s), *choisir de* (a lua hot rârea s), *cesser de* (a înceta s), *continuer à* (a continua s), *debuter par* (a începe cu), *décider de* (a hot rî s), *se disposer à* (a se preg ti s), *s'efforcer de* (a se str dui s), *réussir à* (a reu i s) etc.

Multe dintre aceste prepozi ii vide nu îi i pot afla o traducere în limba român (unde ele sunt prepozi ii zero):

Il a réussi à finir son etude.

„El a reu it s î i termine studiul”

Il a choisi de prendre le train.

„El a ales s ia trenul”

Il a accepté d'aller avec moi au magasin.

„El a acceptat s mearg cu mine la magazin”

Exist , de asemenea, i situa ii în care o prepozi ie semantic vid din francez poate fi tradus în român prin dou modalit i: prin infinitiv i prin conjunctiv:

Il commence à chanter

„El începe a cânta” sau „El începe s cânte”.

Prepozi ia *de* din limba român , care este cerut de verbele *a se izbi, a se ciocni, a se rezema, a se sprijini, a se ine, a se prinde, a se ag a* etc. este tradus în francez prin *à, contre, sur: se heurter (à, contre), se cogner (contre), buter (contre), s'accrocher à, se cramponner à, lier à, enchaîner à, tirer sur.*

Exist , de asemenea, situa ii (mult mai pu ine) în care prepozi ia vid din limba francez corespunde prepozi iei semantic vide din limba român : *aborder en (a acosta în), debuter par (a începe cu).*

Anumite verbe pot fi urmate de prepozi ii diferite în func ie de partea de vorbire care urmeaz dup ele (verb la infitiv sau substantiv):

Il commence à écrire.
„El începe s scrie”.

De asemenea, unele verbe pot cere dou prepozi ii în acela i tip de structur gramatical : verb + prepozi ie + infitiv:

Le lait a commencé à/de bouillir.
„Laptele a început s fiarb ”.

Exist situa ii în care verbul nu cere nicio prepozi ie, iar aceasta din urm este aleas în func ie de sensul complementului:

Dans le procès, il a plaidé contre l'inculpé.
„În proces, el a pledat contra inculpatului”.

Il a plaidé pour son ami.
„El a pledat pentru prietenul s u”.

5. Traducerea prepozi iilor care exprim spa ialitatea i temporalitatea în limba francez

Prepozi iile care exprim spa iul în limba român sunt: *la, pe la, spre, dinspre, c tre* etc. În limba francez , exist posibilitatea ca spa iul i timpul s fie exprimate prin aceea i prepozi ie. În limba român , prepozi ia se p streaz în anumite cazuri, iar în altele se schimb :

Il va au cinema.
„El merge **la** cinema” (spa iu)
Il reviendra à 6 heures
„El va reveni **la** ora 6” (timp).
Je veux aller dans un magasin.
„Vreau s merg **într-un** magazin”
Je reviens dans quelques instants.
„Revin **în** câteva clipe”.

Dintre procedeele de traducere, cel mai frecvent este **transpozi ia**.

i în limba român se întâmpl ca aceea i prepozi ie s exprime i timpul i spa iul. Exemplele sunt numeroase:

M plimb în parc (spa iu).

M-am n scut în zori (timp).
Caietul este pe birou (spa iu).
Vin la voi pe înserat. (timp)
El st la Bucure ti. (loc)
Plec la anul. (timp)

Exist posibilitatea ca o sintagm prepozi ional din român s fie tradus prin prepozi ie zero în francez : *în pia a teatrului – place du Théâtre, pe strada L pu neanu – rue L pu neanu*.

Aproximarea spa ial este redat în anumite situa ii în român prin *pe la*, iar în francez numai prin *à (pe la u a altora – à la porte d'autrui)*.

Prepozi ia *contre* se folose te în francez de fiecare dat când apare ideea de contact în cadrul informa iei spa iale: *o alt u deschis la perete – une autre porte rejetée contre le mur*.

Prepozi ia *pe* din limba român care exprim aproximarea spa ial poate corespunde lui *par* din francez : *pe undeva – quelque part, pe aici – par ici, pe acas – chez toi, pe colo – par delà*.

În român , se marcheaz opozi ia *dinspre/înspre*, în timp ce locu iunea francez corespunz toare este neutr fa de orientarea bidirec ional , putând introduce un ablativ: *dinspre mare – du coté de la mer, spre pozi ia a doua – du coté de la position deux*.

Prepozi ia *pe* cu sens spa ial permite mai multe traduceri în limba francez : *pe strada Horia – rue Horia, pe la Titi – chez Titi, pleac pe la mo ia lui Pascalopol – ils partent pour la terre de Pascalopol*.

Opozi ia *en/dans* în francez este mai complex : *dans* exprim ideea de limit spa ial în interiorul c reia se produce un anumit proces. Acest lucru nu este exprimat de *en*, care poate fi utilizat i în alte contexte nonlocative (Cristea 1975: 152). Deosebiriile dintre cele dou prepozi ii sunt numeroase.

În expresii care exprim spa iul, exist diferen e de viziune care se manifest prin schimbarea utiliz rii prepozi iei: *în mijlocul (au milieu), în centrul (au centre), în dreptul (à la hauteur), în fundul (au fond), în vârful (au sommet), în untrul (au-dedans), în interiorul (à l'interieur), în sânul (au sein)* etc.

De asemenea, prepozi ia *prin* din român este echivalat în francez cu *dans* sau *par*, iar prepozi ia *în* este tradus prin *dans* i *en*.

Din este redat în francez prin *de*. *De aici* i *de acolo* se traduc prin *d'ici, de la, en*. *Pe* are corespondentul *sur*, iar *peste – sur, au dessus, au-dessus de, iar deasupra – sur, au-dessus de, asupra – sur, au dessus de*. În transcodajul din român în francez constat m un mare num r de situa ii în care prepozi iile exprim alte aspecte ale realit ii înconjur toare (*se repezi pe sc ri în jos – en se busculant dans les escaliers, dincoace de, de partea asta – en deça de, de ce côté-ci*).

Este uzual , de asemenea, traducerea prepozi iei *dinspre* în expresii care exprim loca ia cu forma verbal nepersonal *donnant*, urmat de prepozi ia *sur*, ca în: *-apartamentul dinspre strad – l'appartement donnant sur la rue sau u a dinspre antreu – la porte donnant sur l'entrée*.

6. Tipuri de transcodaje

Tipurile de transcodaje referitoare la prepozi iile din român i francez sunt de mai multe tipuri.

Exist transcodaje directe (largo sensu) (care presupun identitatea tipului de marcator): prepozi ie – prepozi ie, pozi ie – pozi ie.

Transcodajele directe (stricto sensu) implic nu numai identitatea marcatorului, ci și corespondența termen cu termen conform unui tablou de corespondențe: *pe – sur, sub – sous, deasupra – au dessus de, înaintea – devant*.

*Le livre est **sur** la table.*

„Cartea este **pe** masă ”

*Le livre est **sous** la table.*

„Cartea este **sub** masă ”.

Transcodajele oblice implic marcatori de tip diferit: prepoziție- poziție, poziție – prepoziție.

Transcodajele care sunt modulate implic o schimbare de viziune în perceperea lumii obiective. Specific este alegerea relatorului prepozițional: *în mijlocul drumului – au milieu de la route, în pragul uii – sur le seuil*.

Există transcodaje care reprezintă o reducere a unei suite prepoziționale: este cazul locativului adnominal care este precedat obligatoriu în română de prepoziția *de*, iar în franceză de o prepoziție locativă fundamentală sau situativă: *de pe stradă – de la rue, din spatele cimitirului – derrière le cimetière*.

Alt tip de transcodaj este cel în care se pune în ecuație o relație implicită cu una explicită: pronumele *y* din franceză (ex. *il y vient*).

La fel ca în cazul transcodajelor prepozițiilor limbii franceze, tipurile de transcodaje referitoare la prepozițiile din română și engleză sunt de mai multe tipuri: directe și oblice.

Referitor la traducerea unor prepoziții ale limbii franceze în limba română (și invers), observăm că există numeroase situații în care transcodajele sunt directe (cele două tipuri de relatori se suprapun) și, de asemenea, situații în care se efectuează transcodaje indirecte (când nu există o identitate a tipurilor de relatori). Nu există o regulă referitoare la traducerea prepozițiilor pentru că se traduc structurile din care ele fac parte.

O categorie aparte o reprezintă verbele care conțin în structura lor internă ideea de spațiu. Traducerea lor în limba română nu se poate realiza de obicei printr-un singur cuvânt, ci printr-o sintagmă care explică sensul și în care prezența prepoziției este obligatorie. Prepozițiile care exprimă spațiul și timpul în limba franceză nu prezintă caracteristici deosebite pe care le-am putea menționa și nici nu ridică dificultăți speciale de traducere.

Speciale sunt, de asemenea, prepozițiile semantice vide, care nu se traduc în limba română – decât foarte rar – printr-o prepoziție corespondentă.

Nu există probleme deosebite referitoare la alte aspecte, cum ar fi topica prepozițiilor sau ordinea cuvintelor într-un enunț.

Situații speciale ale prepozițiilor limbii engleze sau franceze – care ar putea genera dificultăți de traducere – pot fi reprezentate de prepozițiile semantice vide care nu se traduc întotdeauna prin prepozițiile corespondente din limba română. De asemenea, alte dificultăți ar putea fi generate de topica prepozițiilor în frazele interogative (la sfârșitul enunțului, și nu la început, ca în limbile română și franceză).

Cu siguranță, cele mai multe dificultăți apar la traducerea prepozițiilor din română în engleză și nu invers, datorită necunoașterii sensului foarte exact al acestora sau datorită necunoașterii prepozițiilor care sunt cerute de anumite verbe sau expresii verbale. Soluțiile de traducere pot varia, iar alegerea celei mai bune modalități de traducere aparține traducătorului.

BIBLIOGRAFIE

- Bell, Roger T., 2000, *Teoria și practica traducerii*, traducere de Cătălina Gazi, Polirom, Iași.
- Bennett, David, 1975, *Spatial and Temporal Uses of English Prepositions. An Essay in Stratificational Semantics*, London, Longman Linguistics Library.
- Cadiot, Pierre, 1997, *Les prépositions abstraites en français*, Paris, Armand Colin.
- Coteanu, Ion, Lucia Wald (eds.), 1970, *Sistemele limbii*, București, Editura Academiei.
- Cristea, Teodora, 1975, *Le locatif spatio-temporel en français contemporain*, București, Tipografia Universității din București.
- Cristea, Teodora, 1977, *Eléments de grammaire contrastive, domain français-roumain*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Cristea, Teodora, 1982, *Contrastivité et traduction*, Universitatea din București, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine.
- Cristea, Teodora, 1998, *Stratégies de la traduction*, București, Editura Fundației României de Mâine.
- Dominte, Constantin, 1970, „Exprimarea relațiilor spațiale și temporale prin prepoziții”, în Coteanu, Wald (eds.) 1970: 227–269.
- Vinay, Jean-Paul, 1968, „La traduction humaine”, în André Martinet (éd.), *Le langage*, Paris, Gallimard.

Equivalence and Translation regarding the Prepositions

The article presents the difficulties of translation of Romanian prepositions in French and English. We mentioned the types and the modalities of translation in general and the main difficulties regarding the translation of prepositions: the differences of structure between the two languages, the different modalities of translation for the semantically empty prepositions and for the spatial and temporal prepositions.